

દરેક આંદોલનકારીઓને સરકાર વિરોધી માની લેવા કોઈ કાળે યોગ્ય નથી

લોકશાહી માત્ર મતદાન કરવાની વ્યવસ્થા નથી, પરંતુ લોકો પોતાના વિચારો, પ્રશ્નો, અસંતોષ અને માંગણીઓ વ્યક્ત કરી શકે તેવી જીવંત વ્યવસ્થા છે. સરકાર લોકો માટે કામ કરે છે અને લોકો સરકાર પાસેથી જવાબદારી, પારદર્શિતા તથા ન્યાયની અપેક્ષા રાખે છે. જ્યારે કોઈ નીતિ, નિર્ણય કે વ્યવસ્થાથી સામાન્ય નાગરિકોને મુશ્કેલી પડે છે ત્યારે તેઓ પોતાની વાત સરકાર સુધી પહોંચાડવા માટે આંદોલનનો માર્ગ અપનાવે છે. તેથી માત્ર આંદોલન કરનાર વ્યક્તિને “સરકાર વિરોધી” ઘોષાવી યોગ્ય નથી. ઘણી વખત આંદોલનકારીઓ સરકારનો વિરોધ નહીં, પરંતુ કોઈ ચોક્કસ નિર્ણય કે

નીતિમાં સુધારાની માંગ કરી રહ્યા હોય છે. આંદોલન લોકશાહીનું એક મહત્વપૂર્ણ સાધન છે. લોકશાહીમાં સત્તા લોકો પાસેથી આવે છે અને સરકાર લોકોની સેવા માટે રચાય છે. જો કોઈ નીતિથી નાગરિકોના હિતને નુકસાન થતું હોય, અધિકારો પર અસર પડતી હોય અથવા કોઈ સમસ્યાનું નિરાકરણ લાંબા સમય સુધી ન આવતું હોય તો લોકો શાંતિપૂર્ણ રીતે પોતાની માંગ રજૂ કરી શકે છે. આંદોલન દ્વારા લોકો સરકારને યાદ અપાવે છે કે તેમની સમસ્યાઓ પર ધ્યાન આપવું જરૂરી છે. સરકાર અને સરકારની કોઈ ચોક્કસ

નીતિ વચ્ચેનો તફાવત સમજવો ખૂબ જરૂરી છે. કોઈ નાગરિક સરકારની દરેક બાબતનો વિરોધ કરતો નથી. તે સરકારના સારા કાર્યોને સમર્થન આપી શકે છે અને સાથે સાથે કોઈ નિર્ણયની ટીકા પણ કરી શકે છે. જેમ કોઈ વિદ્યાર્થી પોતાના શિક્ષકનો આદર કરતો હોવા છતાં શિક્ષણ પદ્ધતિમાં સુધારાની માંગ કરી શકે છે, તેમ નાગરિક સરકારનું સન્માન જાળવીને પણ નીતિ સામે પ્રશ્ન ઊઠાવી શકે છે. આ વિરોધ લોકશાહી પ્રક્રિયાનો જ ભાગ છે. ભારતના સ્વાતંત્ર્ય સંગ્રામનો ઇતિહાસ પણ આંદોલનોની શક્તિ દર્શાવે છે. મહાત્મા ગાંધીના નેતૃત્વમાં અસહકાર આંદોલન, દાંડી કૂચ અને ભારત છોડો આંદોલન જેવા અનેક આંદોલનો થયા હતા. તે સમયે આંદોલનકારીઓનો હેતુ કોઈ વ્યક્તિ પરત્વે વ્યક્તિગત દ્વેષ રાખવાનો નહોતો, પરંતુ અન્યાયી વ્યવસ્થા સામે અવાજ ઊઠાવવાનો હતો. આંદોલનો દ્વારા જનજાગૃતિ ઊભી થઈ અને અંતે દેશની રાજકીય ઊંચાીમાં મોટો પરિવર્તન આવ્યો. આજના સમયમાં પણ ખેડૂતો, મજૂરો, વિદ્યાર્થીઓ, કર્મચારીઓ,

મહિલાઓ, પર્યાવરણપ્રેમીઓ અને વિવિધ સામાજિક સંગઠનો પોતાની માંગણીઓ માટે આંદોલન કરે છે. કોઈ ખેડૂતને પાકના યોગ્ય ભાવની માંગ હોય, કોઈ કર્મચારીને નોકરી સંબંધિત પ્રશ્ન હોય, કોઈ વિદ્યાર્થીને શિક્ષણની સુવિધાઓ અંગે ફરિયાદ હોય અથવા કોઈ સ્થાનિક સમુદાયને જમીન અને પર્યાવરણ અંગે ચિંતા હોય-તેઓ પોતાની વાત સરકાર સુધી પહોંચાડવા માટે લોકશાહી પદ્ધતિ અપનાવી શકે છે. આવા આંદોલનોનો મુખ્ય ઉદ્દેશ ઘણી વખત વ્યવસ્થામાં સુધારો લાવવાનો હોય છે. આંદોલનકારીઓને સરકાર વિરોધી ગણવાથી સમાજમાં અનાવશ્યક વિભાજન ઊભું થઈ શકે છે. જો કોઈ સુધી પહોંચાડવા માટે આંદોલન અંગે સરકાર વિરોધી ગણવું લોકશાહી માટે યોગ્ય નથી. પ્રશ્ન પૂછવો નાગરિકનો અધિકાર છે. સરકારની નીતિની ટીકા કરવી અને દેશનો વિરોધ કરવો-બંને સંપૂર્ણપણે અલગ બાબતો છે. દેશ અને સરકાર એક જ વસ્તુ નથી. સરકાર બદલાતી રહે છે, પરંતુ દેશ અને તેની લોકશાહી વ્યવસ્થા કાયમી હોય છે.

સ્વસ્થ લોકશાહીમાં સત્તાપીશો ટીકા સાંભળવાની ક્ષમતા ધરાવતા હોવા જોઈએ. આંદોલનકારીઓની માંગણીઓમાં યોગ્યતા હોય તો સરકારએ તેમને ગંભીરતાથી સાંભળવી જોઈએ અને જરૂરી હોય ત્યાં નીતિમાં સુધારો કરવો જોઈએ. બીજી તરફ, આંદોલનકારીઓએ પણ પોતાની વાત શાંતિપૂર્ણ અને બંધારણીય રીતે રજૂ કરવી જોઈએ. જાહેર સંપત્તિને નુકસાન પહોંચાડવું, હિંસા કરવી, સામાન્ય લોકો માટે મુશ્કેલી ઊભી કરવી અથવા કાયદો હાથમાં લેવો યોગ્ય નથી. લોકશાહી આંદોલનની સૌથી મોટી શક્તિ તેની શાંતિપૂર્ણતા અને નૈતિકતા છે. મીડિયા અને સોશિયલ મીડિયાની ભૂમિકા પણ અહીં મહત્વપૂર્ણ બને છે. ઘણી વખત આંદોલન અંગે અધૂરી માહિતી અથવા એકતરફી પ્રચારને કારણે લોકોમાં ગેરસમજ ઊભી થાય છે. કોઈ પણ પહેલાં વિશે અભિપ્રાય બનાવતા પહેલાં તેની માંગણીઓ, કારણો અને પરિસ્થિતિ સમજવી જરૂરી છે. આંદોલનકારીઓની ટીકા કરી શકાય, પરંતુ તેમની વાત સાંભળ્યા વિના તેમને “સરકાર વિરોધી”નું

લેબલ લગાવવું યોગ્ય નથી. સરકાર માટે પણ આંદોલન એક પ્રકારનો પ્રતિસાદ છે. લોકશાહી વ્યવસ્થામાં માત્ર ચૂંટણીના સમયે જ લોકોની વાત સાંભળવી પૂરતી નથી. સરકારને સતત જનતાના પ્રશ્નો અને સૂચનો સાંભળવા જોઈએ. આંદોલન દ્વારા જ્યારે મોટી સંખ્યામાં લોકો કોઈ મુદ્દો ઉઠાવે છે ત્યારે તે સરકાર માટે સમાજની નાડી સમજવાનું એક માધ્યમ બની શકે છે. યોગ્ય રીતે જોવામાં આવે તો આંદોલન સરકારને વધુ જવાબદાર અને સંવેદનશીલ બનાવવામાં મદદ કરી શકે છે. આંદોલનકારીઓની પણ કેટલીક જવાબદારીઓ છે. તેમણે હકીકતોના આધારે પોતાની માંગણીઓ રજૂ કરવી જોઈએ. અફવા, ખોટી માહિતી અને ઊંછેરણીથી દૂર રહેવું જોઈએ. પોલીસ, સરકારી કર્મચારીઓ અને સામાન્ય નાગરિકો સાથે સંઘર્ષ ટાળવો જોઈએ. શાંતિપૂર્ણ રેલી, ઘરણાં, રજૂઆત, ચર્ચા, હસ્તાક્ષર અભિયાન અને કાયદેસર અન્ય માર્ગો દ્વારા પોતાની વાત રજૂ કરી શકાય છે. જ્યારે આંદોલન શિસ્તબદ્ધ હોય છે ત્યારે તેની નૈતિક શક્તિ વધારે મજબૂત બને છે.

અમેરિકાની નવી વિઝા નીતિ: શું ભારતીયો માટે અમેરિકન ડ્રીમ બદલાઈ રહ્યું છે?

છેલ્લાં ત્રીસ વર્ષથી ભારતમાં એક વિચાર ખૂબ મજબૂત હતો-સારી રીતે ભણી, એન્જિનિયરિંગ કે મેડિકલ કરો અથવા ITમાં કારકિર્દી બનાવો, પછી અમેરિકા જાઓ અને ડોલરમાં કમાઓ. આ માત્ર એક સપનું નહોતું પણ સમગ્ર મધ્યમ વર્ગની આર્થિક વ્યૂહરચના હતી. દર વર્ષે લાખો વિદ્યાર્થીઓ અમેરિકાની યુનિવર્સિટીઓમાં પ્રવેશ લેતાં રહ્યાં અને હજારો યુવાનો H-1B વિઝા દ્વારા સિલિકોન વેલી પહોંચ્યાં. એક સમય એવો હતો કે અમેરિકામાં ભારતીય હોવું એટલે પ્રતિભાનું પ્રતીક મનાતું પરંતુ, દુનિયા અને તેની સાથે અમેરિકા પણ બદલાઈ રહ્યું છે. આજે અમેરિકાનો સૌથી મોટો પ્રશ્ન માત્ર ભારત નથી, પરંતુ પોતાનાં નાગરિકોની નોકરીઓનું રક્ષણ, સીમા સુરક્ષા, ગેરકાયદે ઈમિગ્રેશન, આર્થિક સ્પર્ધા, ચીન સામેની હરીફાઈ અને સ્થાનિક મતદારોનો વધતો અસંતોષ છે.

જ્યારે અમેરિકા પોતાની ઈમિગ્રેશન નીતિ બદલે છે ત્યારે તેની સીધી અસર અમદાવાદ, રાજકોટ, સુરત, હૈદરાબાદ અને બેંગલુરુ જેવાં શહેરો પર પડે છે. કારણ કે લાખો ભારતીય પરિવારોનું ભવિષ્ય આની સાથે જોડાયેલું છે. આનો અર્થ એ નથી કે અમેરિકા ભારતીય પ્રતિભાની વિરુદ્ધ છે; હકીકતમાં, તે પોતાની આંતરિક

રક્ષણ પણ કરવા માગે છે.

ઘણાં લોકો માને છે કે H-1B એ અમેરિકા જવાની એકમાત્ર ટિકિટ છે, પરંતુ હકીકતમાં તે અમેરિકાના શ્રમબજારની જરૂરિયાત માટે બનાવાયેલો એક વર્ક વિઝા છે. જો કે, હવે માત્ર નીતિઓ જ નહીં પરંતુ નોકરીનું સ્વરૂપ પણ બદલાઈ રહ્યું છે. AI સમગ્ર જોબ માર્કેટને ફરીથી લખી રહ્યું છે. જે કામ માટે પહેલાં દસ લોકોની જરૂર પડતી હતી, તે

આજે ઓછી સંખ્યામાં અને AIની મદદથી થઈ શકે છે. આગામી દાયકામાં માત્ર કોડિંગ આવડવું પૂરતું નહીં હોય, પરંતુ પ્રોબ્લેમ સોલ્વિંગ, ઈનોવેશન અને સતત નવી કુશળતા અને કૌશલ્યો વૈજ્ઞાનિકો, ડોક્ટરો અને AI એન્જિનિયર્સ ઈચ્છે છે, સાથેસાથે સ્થાનિક સ્તરે નોકરીઓનું

આજે ઓછી સંખ્યામાં અને AIની મદદથી થઈ શકે છે. આગામી દાયકામાં માત્ર કોડિંગ આવડવું પૂરતું નહીં હોય, પરંતુ પ્રોબ્લેમ સોલ્વિંગ, ઈનોવેશન અને સતત નવી કુશળતા અને કૌશલ્યો વૈજ્ઞાનિકો, ડોક્ટરો અને AI એન્જિનિયર્સ ઈચ્છે છે, સાથેસાથે સ્થાનિક સ્તરે નોકરીઓનું

સત્તાનો અહંકાર અને અસહમતિનો વિરોધ

કોઈ દેશનાં મહાન નાગરિકો તેની સીધી હોતાં જે સત્તા સામે ઘૂંસણ ટેકવે છે, પરંતુ તે હોય છે જે જો જરૂર પડે તો સત્તાની વિરુદ્ધ જઈને પણ દેશના સન્માન અને સ્વતંત્રતા માટે અડગ રહે છે.’ – આલ્બર્ટ કામુ પ્રખ્યાત બ્રિટિશ ઇતિહાસકાર એ. જે. પી. ટેલરે આધુનિક જર્મની, અધુનિક બ્રિટન અને બે વિશ્વયુદ્ધો પર મહત્વના ગ્રંથો લખ્યા, સાથે જ મીડિયા ક્ષેત્રના અગ્રણી લોર્ડ બીવરજીકનું જીવનચરિત્ર પણ લખ્યું. છતાં, તેઓ પોતે તેમનાં પુસ્તકોમાં સૌથી શ્રેષ્ઠ ‘ધ ટુબલ મેક્સ’ને માનતા હતા, જે બ્રિટનની વિસ્તારવાદી અને સામ્રાજ્યવાદી વિદેશી નીતિઓનો વિરોધ કરનારા બ્રિટિશ આંદોલનકારીઓ/અસંતોષીઓનો એક અભ્યાસ હતો. ઓક્સફોર્ડના તે સમયના શૈક્ષણિક જગતમાં ટેલર પોતે પણ થોડા ‘ટુબલ મેકર’ (વિદ્રોહી સ્વભાવના) જેવા હતા, જે કદાચ એટલા માટે તેમણે આ પુસ્તક પસંદ કર્યું હોઈ શકે. તેમ છતાં, આ પુસ્તક વાંચવું ખૂબ સરસદ રહે છે, જેનું એક કારણ તેનાં પાત્રોની પસંદગી પણ છે.

એ. જે. પી. ટેલરના આ વિરોધીઓમાં ઓગણીસમી સદીના લિબરલ રાજકારણી જોન બ્રાઉટ પણ સામેલ હતા. બ્રાઉટ-જેમને ઇતિહાસકાર અસા બ્રિગ્સે ‘મધ્ય-વિકટોરિયન ક્રાંતિકારીવાદના સૌથી મહત્વપૂર્ણ વ્યક્તિ’ કહ્યા હતા-એક તેજસ્વી વક્તા હતા. ‘હાઉસ ઓફ કોમન્સ’માં આપેલા તેમનાં કેટલાંક ભાષણોએ વિદેશમાં ચાલી રહેલા દેશનાં સૈન્ય અભિયાનો, જેમ કે ૧૮૫૦ના દાયકામાં કિમિયામાં થયેલા ચુદનની સખત ટીકા કરી હતી. સરકારી નીતિઓની તેમની આ ટીકાઓએ કન્વર્વેટિસને નારાજ

કર્્યા, જેમણે તેમના પર રાષ્ટ્રનાં હિતો સાથે ક્યા દગો કરવાનો આરોપ લગાવ્યો. આ આરોપોનો સામનો કરતા બ્રાઉટે આક્રમક રીતે જવાબ આપ્યો હતો: ‘હું તમારામાંથી કોઈનાથી વધારે બિનઅંગ્રેજ કે દેશદ્રોહી કેવી રીતે હોઈ શકું? શું મારો જન્મ આ જ ધરતી પર નથી થયો? શું હું એ અંગ્રેજી વંશમાંથી નથી આવતો? શું મારો પરિવાર આ દેશના ભવિષ્ય સાથે અવિભાજ્ય રીતે જોડાયેલો નથી? હું તમારી પાસે જે પણ મિલકત છે તે તમારા જેટલી જ આપણા સામાન્ય માતૃભૂમિના સુશાસન પર નિર્ભર નથી? તો પછી કોઈ એક વિદેશવાસીને, માત્ર એટલા માટે કે જાહેર નીતિના પ્રશ્નો પર જુદો અભિપ્રાય ધરાવે છે, એટલે તે- બિનઅંગ્રેજ કે દેશદ્રોહી છે- શું આ ઉચિત છે?’

મેં આ શબ્દો પહેલી વાર ત્રીસ વર્ષ પહેલાં વાંચ્યા હતા. તેણે તરત જ મારા દિલને સ્પર્શી લીધું. કારણ કે,‘દેશદ્રોહી’ એ દમનકારી વિશેષણ મારા યુવાનીના દિવસોમાં ભારતમાં સર્વત્ર વપરાતું હતું અને તે પણ આપણા દેશના વડા પ્રધાન દ્વારા. ૧૯૭૧માં જંગી બહુમતીથી ચૂંટાયેલા ઈન્દિરા ગાંધી વધુ ને વધુ કમ્યુની નાખ્યો, સરકારી સંસ્થાઓ પર કબજો કર્યો અને કોંગ્રેસ પાર્ટીને એક પારિવારિક પેઢી બનાવી દીધી. જ્યારે આદરણીય સ્વતંત્રતા સેનાની જયપ્રકાશ નારાયણના નેતૃત્વમાં એક લોકપ્રિય આંદોલને તેમની કાર્યશૈલી પર સવાલ ઊઠાવ્યા ત્યારે સરકારે દાવો કર્યો કે તેના નેતાઓ (જેપી સહિત) વિદેશી તાકાતોના હાથની કથપૂતળીઓ છે અને તે

બધાને જેલમાં નાખી દીધા. ભારતીય રાજકીય વિમર્શમાં ઈન્દિરા ગાંધીનું એક માત્ર યોગદાન ‘વિદેશી હાથ’નો વિચાર હતો. આ હાથ કયા દેશનો હતો તે નક્કી કરવું મુશ્કેલ હતું. જો કે એવું માની લેવાય છે કે તે ગોરા રંગનો હતો. કટોકટીની જાહેરાતના એક અઠવાડિયા પછી, વડા પ્રધાને એક ઈન્ટરવ્યુ આપ્યો હતો. તેમણે ટિપ્પણી કરી હતી કે, ‘વિરોધ પક્ષોનો ઉદ્દેશ સ્પષ્ટ હતો; સરકાર અને તમારા રાષ્ટ્રીય પ્રવૃત્તિઓને ૬૫ કરી દેવા અને આ રીતે રાષ્ટ્રની ‘લાશ’ પર ચઢીને સત્તા સુધી પહોંચવું. સ્થિતિ એટલી હદે વણસી ચૂકી હતી કે જો વધુ કોઈ પગલાં લેવામાં હોત તો દેશના ટુકડા થઈ ગયા હોત, જેણે અપણને વિદેશી ખતરા સામે ખુલ્લા પાડી દીધા હોત.

આ માનસિકતાનું તાજેતરનું ઉદાહરણ સંઘ પરિવાર દ્વારા વિદ્યાર્થીઓના વિરોધ પ્રદર્શન પર કરવામાં આવેલા હુમલા છે. આ આંદોલનકારીઓ, અહિંસક રીતે અને વ્યક્તિગત જોખમ ઊઠાવીને, રાજ્યના શિક્ષણ ક્ષેત્રમાં ચાલી રહેલા ભ્રષ્ટાચાર તરફ ધ્યાન દોરી રહ્યાં હતાં. આમ છતાં એવો દાવો કરવામાં આવ્યો (સામાન્ય રીતે કોઈ પણ પુરાવા વિના) કે સહભાગીએ ગુનાહિત પૃષ્ઠભૂમિ ધરાવતા હતા અથવા અજ્ઞાત તાકાતો દ્વારા ભંગોળ મેળવી રહ્યાં હતાં, જેઓ ભારતને તોડવા માટે કટિબદ્ધ હતાં.

સંઘ પરિવારના અતિ-રાષ્ટ્રવાદીઓ ભારતીયોને બે વર્ગોમાં વિભાજિત કરે છે. વ્યક્તિ કાં તો ‘દેશભક્ત’ છે અથવા ‘દેશદ્રોહી’. તેમનાં રહેલી સપ્કારનાં સમર્થકો પ્રથમ શ્રેણીમાં આવે છે; જેઓ અસહમતિ દર્શાવે છે, ભલે તેઓ

માત્ર ક્યારેક અને હળવાશથી જ તે કરતા હોય, તેમને બીજી શ્રેણીમાં મૂકવામાં આવે છે. વિદ્યાર્થીઓના વિરોધ પ્રદર્શનના સંદર્ભમાં ‘દેશદ્રોહી’ શબ્દનું પોડગપણું સાવ સ્પષ્ટ દેખાય છે. ‘હિમાલ’માં પોતાના એક તાજેતરના લેખમાં નેહા ઉદ્ધિતે એક યુવાન સહભાગી, ઉત્તરપ્રદેશની એક વિદ્યાર્થીનીને ટાંકીને લખ્યું છે કે, ‘જ્યારે તે મોટી થઈ રહી હતી ત્યારે તેણે સાંભળ્યું હતું કે ‘જે લોકો ભારત સરકાર વિરુદ્ધ બોલે છે તેઓ ‘દેશદ્રોહી’ છે’, પરંતુ પરીક્ષાના પેપર લીક અને સત્તાધારી પક્ષ દ્વારા તેને છુપાવવાના પ્રયાસોએ તેને બતાવી દીધું કે આંદોલનકારીઓ નહીં, પરંતુ ભારત સરકાર પોતે જ દેશદ્રોહી છે.’ દેશમાં અત્યારે જોવા મળેલા વિદ્યાર્થીઓના આંદોલનની એક

અમયાંતર રામચંદ્ર ગુહા

સ્થિતિ એટલી હદે વણસી ચૂકી હતી કે જો વધુ કોઈ પગલાં લેવામાં હોત તો દેશના ટુકડા થઈ ગયા હોત, જેણે આપણને વિદેશી ખતરા સામે ખુલ્લા પાડી દીધા હોત

પ્રાસિયત સરકારની મજાક ઊડાવવા માટે સત્તાગ્રહ અને કટાક્ષ (સાહિત્યિક વ્યંગ)નો ઉપયોગ હતી. ભલે આંદોલનકારીઓ જાણતાં ન હોય, પરંતુ તેમનાં આ કટાક્ષયુક્ત વિરોધનાં આદરણીય પૂર્વઉદાહરણો હાજર છે. જ્યારે ઈન્દિરા ગાંધીએ પહેલી વાર વિપક્ષી નેતાઓ પર વિદેશી તાકાતોના દલાલ હોવાનો આરોપ લગાવ્યો, ત્યારે સ્વતંત્ર પાર્ટીના સંસદસભ્ય પીહુ મોદી

એક દિવસ લોકસભામાં ગળામાં એક પ્લેકાર્ડ બેસાડવાની આવ્યા હતા, જેના પર લખ્યું હતું, ‘હું સીઆઈએનો એજન્ટ છું’. દાયકાઓ પછી, મહાન નાટકકાર ગિરીશ અર્જુન મોદી સરકારના વખતા જતા બહુમતીવાદના વિરોધમાં બેંગલુરુમાં યોજાયેલી એક જાહેર સભામાં પોતાના ગળામાં પ્લેકાર્ડ લટકાવીને જોડાયા હતા જેના પર લખ્યું હતું, ‘હું અર્બન નક્સલ છું’. વિદ્યાર્થી આંદોલનકારીઓએ આ પરંપરાને માત્ર પોતાના શબ્દો અને સરકારની મજાક ઊડાવતાં ચિત્રો દ્વારા જ નહીં, પરંતુ પોતાને ‘કોકરોચ’ તરીકે ઓળખાવીને વધુ આગળ ધપાવી અને ઊંડી બનાવી છે અને આ રીતે ભારતના મુખ્ય ન્યાયાધીશ દ્વારા અપમાનજનક રીતે વપરાયેલા શબ્દને ગર્વથી અપનાવ્યો છે.

શરમ અનુભવવી જોઈએ, રાજ્યનાં સુરક્ષા દળો દ્વારા કરવામાં આવતા માનવ અધિકારોના ઉલ્લંઘન પર પણ શરમ અનુભવવી જોઈએ અને નોકરશાહી અને રાજકારણીઓના ભ્રષ્ટાચાર અને બદમાશી પર પણ શરમ અનુભવવી જોઈએ, જે વારંવાર થાય છે અને જેને ઘણી વાર ચલાવી લેવામાં આવે છે. જો કોઈ વ્યક્તિ શબ્દો અથવા જાહેરમાં વિરોધ પ્રદર્શન દ્વારા શરમ વ્યક્ત કરે છે, તો તે પોતાના રાષ્ટ્રને તેના વધુ સારા અથવા વધુ ઉમદા સ્વરૂપ તરફ જવાની કોશિશ કરી રહ્યો છે. ઉત્તર પ્રદેશની તે વિદ્યાર્થીની એકદમ સાચી રહી છે અને તેના સાથીઓ જ સાચા રાષ્ટ્રવાદીઓ હતા અને છે. ગાંધી, આંબેડકર અને જયપ્રકાશ નારાયણ, જોન બ્રાઉટની તો વાત જ શું કરવી, તેમના પર ગર્વ અનુભવ્યો હોત.

આંબેડકર બંને સંમત થયા હોત. બંનેએ સ્વીકાર્યું હતું કે, ભારત ઊંડી અને વ્યાપક અસમાનતાઓથી વિષમ બનેલું હતું, જેને દેશ બ્રિટિશ શાસનથી મુક્ત થાય તે પહેલાં પણ આ સમસ્યાઓને ઉકેલવાની જરૂર હતી. ખાસ કરીને, તેઓ મહિલાઓ અને નીચલી જાતિઓ પ્રત્યેના ભેદભાવથી વ્યથિત હતા અને તેને દૂર કરવા માટે દંઢ નિશ્ચયથી કામ કર્યું હતું.

જ્યારે ભારત આખરે સ્વતંત્ર થયું અને તેણે પોતાનું કે રાજ્ય પ્રાપ્ત કર્યું, ત્યારે તેણે એક બંધારણ અપનાવ્યું જેણે જાતિ અને લિંગ ભેદભાવ નાબૂદ કર્યા. છતાં, વ્યવહારમાં નીચલી જાતિઓ અને મહિલાઓ પ્રત્યેનો ભેદભાવ ચાલુ છે. શરમ અનુભવવી જોઈએ, રાજ્યનાં સુરક્ષા દળો દ્વારા કરવામાં આવતા માનવ અધિકારોના ઉલ્લંઘન પર પણ શરમ અનુભવવી જોઈએ અને નોકરશાહી અને રાજકારણીઓના ભ્રષ્ટાચાર અને બદમાશી પર પણ શરમ અનુભવવી જોઈએ, જે વારંવાર થાય છે અને જેને ઘણી વાર ચલાવી લેવામાં આવે છે. જો કોઈ વ્યક્તિ શબ્દો અથવા જાહેરમાં વિરોધ પ્રદર્શન દ્વારા શરમ વ્યક્ત કરે છે, તો તે પોતાના રાષ્ટ્રને તેના વધુ સારા અથવા વધુ ઉમદા સ્વરૂપ તરફ જવાની કોશિશ કરી રહ્યો છે. ઉત્તર પ્રદેશની તે વિદ્યાર્થીની એકદમ સાચી રહી છે અને તેના સાથીઓ જ સાચા રાષ્ટ્રવાદીઓ હતા અને છે. ગાંધી, આંબેડકર અને જયપ્રકાશ નારાયણ, જોન બ્રાઉટની તો વાત જ શું કરવી, તેમના પર ગર્વ અનુભવ્યો હોત.

- આ લેખમાં પ્રગટ થયેલાં વિચારો લેખકનાં પોતાના

જેન ઝી સાથે સંવાદની હાકલ

રાષ્ટ્રીય સ્વયંસેવક સંઘના સર્વેસર્વા શ્રી મોહન ભાગવતજી જેન ઝી પર આકરીન થઈ ગયા છે. મુંબઈ ખાતે અંદાજે 2000 જેટલા જેન ઝી ને ઉદ્ધોધન કરતાં એમણે જણાવ્યું હતું કે જેન ઝી એ આંદોલન કરવું જોઈએ. લોકશાહીમાં આંદોલન કેવી રીતે કરવું જોઈએ એના રસ્તા પણ તેમણે બતાવ્યા હતા. આજે જેન ઝી જ્યારે પ્રશ્ન પૂછે છે ત્યારે એમને લોજિકલ જવાબ આપવો જોઈએ અને એમની સાથે પ્રેમપૂર્વક વ્યવહારની પણ જરૂર છે. સાંસદ કંગના રનોતનું પણ હૃદય પરિવર્તન થતાં તેમણે પણ જેન ઝી ને દેશનો વારસો ગણાવ્યો છે. જેન ઝી યુવાનો ભારતની સંસ્કૃતિના શ્રાન્ધ એમ્બેસેડર બનીને ઉભરી રહ્યા છે એવું કંગનાએ જણાવ્યું છે. જેન ઝી સુધી પહોંચવા માટે શૈક્ષણિક સંસ્થાઓમાં પણ અભિયાન શરૂ કરવામાં આવનાર છે. સંઘ પ્રમુખે યુવાનોને જૂની પેઢી કરતાં વધુ પ્રામાણિક અને રાષ્ટ્રભક્ત ગણાવ્યા હતા. લોકશાહીમાં સંવાદની ભૂમિકા રચાય એ લોકશાહી દેશ માટે ખૂબ જ જરૂરી છે એ વાત પર એમણે ખાસ ભાર મૂક્યો હતો. જેન ઝી આંદોલનનું દરેક વ્યક્તિ પોતપોતાની રીતે મૂલ્યાંકન કરે છે ત્યારે આર.એસ. એસ.ના વડાએ યુવાનોના પ્રશ્નો અને આંદોલનની પદ્ધતિ સંદર્ભે ચર્ચા શરૂ કરી છે તે સમયસરની છે. જાહેર જનતાને પણ એમનું આ વલણ પસંદ આવ્યું છે.

નવસારી - ડૉ. જે. એમ. નાયક

કયા બોલતી પબ્લિક?

કોકરોચ જનતા પાર્ટીએ જંતરમંતર પર આરંભ કરેલ આંદોલન યુવા શકિત (Gen Z) ના ઐતિહાસિક સમર્થન થકી યોગ્ય દિશામાં ગતિમાન થયું હોવાનું પુરવાર થાય છે, જે એક લોકશાહી દેશમાં નાગરિકોના પ્રતિનિધિઓ ગણાતા નેતાઓ માટે આત્મચિંતન કરવા પ્રેરિત કરે છે.કોકરોચ જનતા પાર્ટીએ દેશની અવિશ્વસનીય બનતી જતી લોકશાહીને વધુ વિશ્વસનીય બનાવવા એક (બિન રાજકીય સંગઠન)ને હેસિયતથી સરકારી તંત્રમાં રહેલી ખામીઓ વિરુદ્ધ સરકારને જવાબદાર ટેરવી નાગરિકોને થતા અન્યાય સામે પડકાર ફેંકનાર તરીકે એક નવીન ઊર્જાનું નિર્માણ કરી ખાસ કરીને યુવા જાગૃતિને પ્રોત્સાહિત કરવાનું સરાહનીય કાર્ય દેશ માટે કર્યું હોવાનું કહેવામાં જરાય અતિશયોક્તિ નથી.

દેશના રાજકીય પક્ષો ઉપર રાજકીય દબાણ હંમેશા બની રહે તેવા આશયથી કોકરોચ જનતા પાર્ટીના મુખ્ય સૂત્રધારોએ સપ્ટેમ્બર માસ ૨૦૨૬ ના વર્ષથી દેશવ્યાપી ઝુંબેશ ‘ કયા બોલતી પબ્લિક ‘ ના નામે એક સંગઠનની રચના કરી તેનો પ્રસાર શરૂ કરવા આહ્વાન આપ્યું છે તે હવે કેટલી અને કેવી સફળતા મેળવી શકશે તે સમય કહેશે! આ સંગઠનને કલંકિત અને બિનલોકોત્પાત્રિક જાહેર કરવાની એક પણ તક દેશના તમામ રાજકીય પક્ષો ચૂકશે નહીં તે પણ એક સત્ય હકીકત પુરવાર થવાની પૂરી શક્યતા રહેશે. લોકશાહી જીવંત રહે એવી અપેક્ષા.

સુરત - પ્રફુલ્લ એમ. ઝવેરી

પહેલાં મફત, પછી ચાર્જની નીતિ?

ભારતમાં UPIએ ડિજિટલ ચુકવણીમાં ક્રાંતિ લાવી છે. આજે નાના વેપારીની લઈને મોટા ઉઘોગો સુધી કરોડો લોકો UPI પર નિર્ભર છે. તેની સફળતાનું સૌથી મોટું કારણ હતું-ઝડપ, સરળતા અને લગભગ શરૂના ખર્ચ. હવે સરકારે કાયદામાં એવો ફેરફાર કર્યો છે કે ભવિષ્યમાં ચોક્કસ પ્રકારના UPI વ્યવહારો પર Merchant Discount Rate લાગુ કરવાની જોગવાઈ શક્ય બની છે. સરકાર અને RBIનું હેતુવું છે કે આટલી મોટી ડિજિટલ વ્યવસ્થાને ચલાવવા માટે જરૂર થાય છે અને તેને લાંબા ગાળે ટકાઉ બનાવવાઈ જરૂરી છે.

સરકારનું કહેવું છે કે UPI ચલાવવામાં ખર્ચ થાય છે. તો પ્રશ્ન એ છે-શું UPI જેવી જાહેર ડિજિટલ સુવિધાનો ખર્ચ બેંકો, સરકાર અને મોટા વ્યાપારી પ્લેટફોર્મ મળીને ઊઠાવી ન શકે? આખો ભાર વેપારીઓ અને અંતે સામાન્ય ગ્રાહકો પર

જ કેમ આવે? આજે કહેવામાં આવે છે કે MDR માત્ર મોટા વેપારીઓ માટે હશે અને P2P વ્યવહારો મફત રહેશે. પરંતુ શું આ કાયમી કાનૂની ગેરંટી છે? કે પછી ભવિષ્યમાં તેની મર્યાદા ઘટશે, નાના વેપારીઓ અને અંતે સામાન્ય નાગરિકો પણ તેના દાયરામાં આવશે? આ પ્રશ્નોના જવાબ આજે કોઈ પાસે નથી. UPI ભારતની ટેકનોલોજીકલ સફળતા જ નહીં, પરંતુ લોકોના વિશ્વાસની પણ સફળતા છે. તેથી સરકારે પારદર્શિતા, સંસદીય ચર્ચા અને સ્પષ્ટ કાનૂની સુરક્ષા સાથે આગળ વધવું જોઈએ, જેથી ભવિષ્યમાં આજે મોટા વેપારીઓ... કાલે બધા જેવી આશંકાઓ ઊભી ન થાય.

સુરત - નિલેશ ચૌહાણ

જ્યાં જરૂર હોય ત્યાં જ ટેકનોલોજીનો ઉપયોગ કરો

ભારત દેશમાં માનવશક્તિ એટલી બધી છે કે અમુક કામોમાં તો માનસિક અને શારીરિક શક્તિનો ઉપયોગ કરવો જોઈએ. હાલમાં ડિજીટલ અને AI નો યુગ ચાલી રહ્યો છે. કોઈ પણ માહિતી તાત્કાલિક મેળવી શકાય છે. પરંતુ આ બાબત માનવ રોજગારી ઘટાડશે. જ્યાં જ